

УВАСАБЛЕННЕ ТВОРАЎ АРКАДЗЯ КУЛЯШОВА Ў БЕЛАРУСКИМ РАДЫЁТЭАТРА

Пісаць гэты артыкул надзвычай прыемна, паколькі ён яднае ў сабе дзве важныя юблейныя даты. На дзяржаўным узроўні сёлета святкуецца стагоддзе з дня нараджэння народнага паэта Беларусі А. Куляшова. Другая падзея носіць больш сціплы характар, паколькі пра яе амаль нідзе не ўзгадваецца, за выключэннем некаторых радыёперадач. Навуковыя крыніцы захавалі звесткі, што ў 1934 годзе маладым драматургам В. Палескім была напісана адна з першых радыёп'ес «Радня» [3, с. 290], што паклала афіцыйны пачатак гісторыі беларускага радыётэатра. Аднак, сёлета радыётэатр, у якім знайшлі ўвасабленне і некаторыя творы А. Куляшова, святкуе 80-годдзе.

Упершыню словы «Гаворыць Мінск!» прагучалі ў лістападзе 1925 года. Беларускае радыё амаль адразу пачало актыўнае супрацоўніцтва з айчыннымі літаратарамі: першае выступленне членаў літаратурнага аб'яднання «Маладняк» на радыё адбылося 11 красавіка 1926 года [2, с. 2]. Паколькі адной з галоўных задач радыёстанцыі з'яўлялася выхаванне слухачкай аўдыторыі, часта перад мікрафонам вершы і ўрыўкі з уласных твораў чыталі паэты. На радыёхвалых таксама гучалі апавяданні і нарысы айчынных аўтараў. Праз радыё ішла ліквідацыя непісьменнасці насельніцтва краіны. У гады ваеннага ліхалецця, калі Беларускае радыё вярнулася з Масквы, у студыю па-ранейшаму запрашалі паэтаў, якія сваімі вершамі падтрымлівалі баявы дух салдат і надавалі слухачам веру ў перамогу. Разам з Я. Купалам, Я. Коласам, К. Чорным, П. Броўкам, М. Танкам сярод прамоўцаў быў і А. Куляшоў, які з'яўляўся ў той час франтавым карэспандэнтам. З вялікай сілай, як пісаў даследчык Я.Р. Радкевіч, прагучала «Балада аб чатырох заложніках». Слухачам здавалася, што паэт не чытае, а з болей расказвае жадлівую гісторыю пра бацьку Міная і яго дзяцей [2, с. 81]. Таксама моцныя ўражанні пакінуў верш А. Куляшова «Ліст з палону». У ім чуўся гаротны крык душы беларускай дзяўчыны, сілком завезенай у Германію [2].

Як паказала практычнае даследаванне, праведзенае намі ў архівах Беларускага радыё, А. Куляшоў быў жаданым госцем у студыях. Нягледзячы на тое, што ў пасляваенны час для агучвання літаратурных твораў запрашаліся прафесійныя актёры, паэт нярэдка сам чытаў уласныя вершы. У фанатэцы Дома радыё маюцца запісы 1962, 1963, 1966, 1968, 1974 гг. з голасам народнага паэта.

30 кастрычніка 1950 года літаратурная рэдакцыя падрыхтавала радыёкампзіцыю паводле паэмы А. Куляшова «Толькі ўперад», гэта, дарэчы, адна з найстарэйшых плёнак, што захоўваецца ў фондах радыё. У запісе перадачы бралі ўдзел заслужаная артыстка БССР Л. Стасевіч, народны артыст БССР І. Шаціла, заслужаны артыст П. Пекур. Музыкальнае аздабленне стварыў аркестр народных інструментаў пад кіраўніцтвам І. Жыновіча.

У 1952 годзе быў запісаны радыёспектакль «Цыганы» паводле аднайменнай паэмы А. Пушкіна. Пераклад твора на беларускую мову ажыццявіў А. Куляшоў.

Ролі выконвалі акцёры Б. Платонаў, З. Брварская, Б. Кудраўцаў, У. Кудрэвіч, І. Шаціла і іншыя.

21 лютага 1953 года ў літаратурнай рэдакцыі выйшла літаратурна-музычная праграма, за аснову якой узятая паэма А. Куляшова «Песня аб слаўным паходзе». У тых гады Беларускае радыё больш клапацілася пра зместавае напаўненне перадач, чым пра захаванне для нашчадкаў імёнаў сваіх супрацоўнікаў. Адпаведна, мы не можам указаць канкрэтных асоб, якія прымалі ўдзел у запісе, вядома толькі, што гэта артысты тэатра імя Я. Купалы. У 1966 годзе аўдыяверсію «Песні аб слаўным паходзе» абнавілі, але зноў жа без пазначэння прозвішчаў выканаўцаў.

Падобны лёс напаткаў яшчэ адзін запіс паводле паэмы А. Куляшова «Граніца». 8 сакавіка 1955 года запісана аднайменная радыёкампазіцыя, у стварэнні якой былі задзейнічаны артысты мінскіх тэатраў.

Літаратурная рэдакцыя Беларускага радыё ў чэрвені 1964 года ўвасобіла яшчэ адзін вядомы твор А. Куляшова – паэму «Сцяг брыгады». Над радыёкампазіцыяй працавалі рэдактар Т. Абакумоўская, выканаўцы – І. Курган, Б. Уладамірскі, А. Мілаванаў, Г. Гарбук, Л. Андрэева, А. Рынковіч і Т. Кін-Камінскі. Удзел у перадачах лепшых артыстаў краіны сведчыць пра высокі выканальніцкі ўзровень матэрыялаў, якія гучалі на хвалях Беларускага радыё.

Да творчай спадчыны народнага паэта ў 1968 годзе далучылася дзіцячая рэдакцыя Беларускага радыё. 18 сакавіка рэжысёрам І. Лапцінскім была запісана радыёкампазіцыя паводле вершаў А. Куляшова «Па песню, па сонца». Аўтар тэксту для радыё – В. Брандабоўскі. Выканаўцамі сталі Г. Сядзельнікава і В. Бузук. Рэдактар перадачы – Т. Жумар.

Да 65-годдзя з дня нараджэння А. Куляшова, які не дажыў да юбілею, літаратурная рэдакцыя Беларускага радыё падрыхтавала перадачу «Часоў былых і новых сувязь». Творчы партрэт Аркадзя Куляшова». За працу ўзялася рэжысёр С. Гурыч, чьё імя стала сінонімам беларускага радыётэатра. У творчую каманду яна запрасіла акцёраў Г. Талкачова і В. Лебедзева. Тэкст для перадачы напісаў К. Камейша. У праграме выкарыстаны ўспаміны і развагі паэтаў М. Лужаніна, Р. Барадуліна, а таксама архіўныя запісы А. Куляшова. Гукарэжысёр – А. Гіль.

І ўсё ж, вяршыняй увасобленых на радыё твораў А. Куляшова лічыцца работа, запісаная ў маі 1981 года, – радыёспектакль «Хамуціус» паводле аднайменнай паэмы народнага паэта. Над пастаноўкай працавалі рэжысёр С. Гурыч, гукарэжысёры – А. Гіль і Л. Латушкіна. Гэтая работа і яшчэ адзін спектакль С. Гурыч «Рыбакова хата» паводле твора Я. Коласа ў 1984 годзе ўзнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй БССР, што сведчыць пра высокую якасць пастановак.

Над спектаклем «Хамуціус», пастаўленым у жанры аптымістычнай трагедыі, працаваў зладжаны ансамбль, складзены з лепшых акцёраў Нацыянальнага тэатра імя Я. Купалы. Галоўную ролю Кастуся Каліноўскага выканаў народны артыст Беларусі В. Белыхвосцік. Іншыя ролі і выканаўцы: Марыся – народная артыстка Беларусі З. Зубкова, Урублеўскі – заслужаны артыст Ф. Варанецкі, Дзюлеран – народны артыст Беларусі Б. Уладамірскі, Гейштар – народны артыст Беларусі В. Лебедзеў, Аскерка – народны артыст СССР З. Стома,

Чаховіч – артыст У. Кін-Камінскі, Мацквявічус – заслужаны артыст РБ У. Рагаўцоў. Ксёндз – народны артыст Беларусі А. Памазан, Цыганка Стэфа – заслужаная артыстка РБ Т. Нікалаева, Паручнік Крупскі – заслужаны артыст РБ Г. Маляўскі, Веставы – артыст А. Кашпераў, Віктор Старжыцкі – заслужаны артыст РБ М. Федароўскі, Калітан – народны артыст Беларусі П. Дубашынскі, Гелена – народная артыстка Беларусі Г. Арлова, Арцём Яцына – народны артыст Беларусі Г. Гарбук, у астатніх ролях занятыя артысты мінскіх тэатраў. Мастацтвазнаўца Ю. Сохар пісаў пра спектакль, што пэтычнае слова А. Куляшова, напоўненае выяўленчымі сродкамі радыё, глыбока і ўсебакова раскрывае характары гістарычных персанажаў [1, с. 81].

У рэцэнзіі Р.Б. Смольскага, напісанай 30 гадоў таму на суісканне Дзяржаўнай прэміі БССР, «Хамуціус» ахарактарызаваны як этапная праца беларускага радыётэатра, творчая спроба прачытаць твор А. Куляшова на нябачнай сцэне ўдалася. Р.Б. Смольскі пісаў: «Надзвычай складаныя задачы стаялі ў гэтым спектаклі перад акцёрамі, асабліва выканаўцамі цэнтральных роляў. Тым прыемней вылучыць значныя творчыя дасягненні Валянціна Белавосціка, Галіны Арловай, Зінаіды Зубковай, Здзіслава Стомы і іншых выканаўцаў. [...] У вобразе Кастуся Каліноўскага акцёр В. Белавосцік пераканаўча раскрывае духоўныя багаці ваяка народных мас, яго глыбокую веру ў чалавека, чалавечнасць. Актрыса З. Зубкова ў ролі Марыўскі паказвае працэс станаўлення характара моцнай, мужнай асобы. Вобраз складанай, супярэчлівай Гелены Ямант, якая засталася на пазіцыях свайго, памешчыцкага, класа, стварае Г. Арлова – актрыса вялікага драматычнага тэмпераменту, высокай выканальніцкай культуры. Відавочна майстэрства старэйшага купалаўскага акцёра З. Стомы – у ролі старшага шляхціча Аскеркі ён дакладна, псіхалагічна аб'ёмна раскрывае страшную сутнасць гэтага здрадніка, які з'яўляецца зброяй у руках праціўнікаў Кастуся Каліноўскага. Не магу не ўзгадаць яркую эмацыянальную ігру Г. Гарбука, Л. Рахленкі, П. Дубашынскага, Г. Талкачовай, М. Федароўскага, Ф. Варанецкага, А. Памазана, якія стварылі жывую галерэю куляшоўскіх вобразаў» [1, с. 42]. Паводле слоў Р.Б. Смольскага, у аснову рэжысёрскай задумкі С. Гурыч было пакладзена імкненне да максімальна поўнага прачытання драматычнай паэмы А. Куляшова, арыгінальнага музычна-гукавога рашэння, таленавітага акцёрскага выканання. Пастаноўка «Хамуціус», як пісаў Р.Б. Смольскі, стала новым крокам у развіцці беларускага радыётэатра [1].

Мы знайшлі таксама ўспаміны пра рэжысёра С. Гурыч народнай артысткі Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Г. Арловай: «Мы ўсе вельмі радаваліся за яе. Па-першае, яна давала дадатковы заробак, і мы заўсёды добра атрымлівалі на яе пастаноўках. А па-другое, з ёй было надзвычай прыемна працаваць. На яе рэпетыцыях заўсёды была вясёлая атмосфера, таму што пры яе грозным выглядзе, які яна на сябе напускала, ніхто яе не баяўся, і калі яна шыкала на нас, прычым, даволі агрэсіўна і рэзка, ніхто не крыўдзіўся на яе» [1, с. 30]. Народная артыстка Беларусі З. Зубкова, якая таксама стала Лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР, расказала, што папярэднічала высокай узнагародзе вельмі напружаная праца: «Тры серыі – кожная па месяцы рэпетыцый, затым запіс. Спектакль масавы. Запісы вяліся на чачы, калі была магчымасць сабраць

усіх акцэраў, калі была вольная вялікая аркестравая студыя і ў ёй не было наводкі. Працавалі самазабыўна. Былі слёзы, і быў адчай. Але велізарнае жаданне зрабіць ролі, характары, стварыць вобразы жывых гістарычных персанажаў дало выдатны вынік. На цэнтральную ролю Марысі было шмат прэтэндэнтак, некаторыя сумняваліся ў прызначэнні маёй кандыдатуры. Але Соф'я Якаўлеўна паверыла, убачыла нешта ўва мне» [1, с. 34].

Пастанова ўвайшла ў залаты фонд Беларускага радыё, і, каб надаць ёй больш сучаснае і якаснае гучанне, у жніўні 2006 года студыяй аднаўлення фанаграм зроблена рэстаўрацыя радыёспектакля. Перапіс ажыццявілі гукарэжысёр С. Грабенка, рэдактар – Г. Шаблінская.

ЛІТРАТУРА:

1. Іваноў, М.Л. Соня Гурыч. Жыццё ў беларускім мастацтве / М.Л. Іваноў. – Мінск : Энцыклапедыкс, 2004. – 135 с.
2. Радкевіч, Я.Р. Беларускае радыё: гісторыя, перспектывы развіцця / Я.Р. Радкевіч. – Мінск : БДУ імя У.Л. Леніна, 1983. – 197 с.
3. Шэін, В.М. Радыётэатр / В.М. Шэін // Тэатральная Беларусь: Энцыклапедыя: у 2 т. – Мінск : БелЭн, 2003. – Т. 2: Лабанок – Яшчур / рэдкал.: Г.П. Пашкоў [і інш.]. – С. 290–291

А.В. Покало (г. Брэст)

СПЕЦИФИКА ДЕЙСТВИЯ В СОВРЕМЕННОЙ МОНОДРАМЕ (НА ПРИМЕРЕ МОНОДРАМ К. СТЕШИКА)

Проблема драматургического действия как одной из центральных категорий драмы занимает особое положение. В этимологии самого термина «драма» (др.-греч. δράμα — деяние, действие) детерминирована суть жанрово-родовой доминанты произведений данного типа с позиции классического. Тем не менее, на вопросы о том, что есть драматургическое действие сегодня, каково его место в современном театре, невозможно ответить без дефиниции самого понятия, учета его связей с прочими жанрообразующими компонентами семантического и морфологического уровня. Однако четкое определение категории «действие» в связи с изначальной многозначностью истолкования в литературоведении невозможно. Это подчеркивает С.В. Владимиров в книге «Действие в драме», анализируя «Драматургию» В.Н. Волькештейна и другие работы по теории драмы, в которых действие отождествляется то с драматической борьбой и конфликтом (В.Е. Хализев), то с фабулой и интригой, приравнивается к совокупности волевых импульсов героев или же за него принимаются формальные элементы.

Обращение к критической литературе показывает, что в семантику понятия включаются как философско-эстетические, так и технические компоненты драмы. Первые – как реализация гегелевской (действие – «осуществленная воля, которая вместе с тем является чем-то осознанным как в отношении своего возникновения и исходного начала внутри самого себя, так и в отношении своего заключительного результата» [4, с. 332]) и ибсеновской традиции (действие